

rált rongyos horizontot . . . Hol most az angyal? Az, ki régen ez éjen béke-szárnyat bontott? Szuronyban szárnya fennakadt és megfagyott ajkán az ének."

A nemzeti fájdalom megszólaltatója Wallentiny Dezső is. Kétségbeesve látja a magyarság romlását: „A vén Vezúv csatára támadt, Halálos volt a láрма, És aztán csönd . . . S halálnál rosszabb lomhán — Jött, ömlött a láva . . . Csákányt neki! . . . Pompeji alszik — A megmeredett rög alatt. Vagy felrázzuk s napfényre hozzuk kincsét, Vagy szívünk megszakad“ (Magyar Pompéji). Költészete nem egyoldalú, felőle sok-sok kedves témát is (Vers a himzések poéziséről stb.).

A régi írónemzedék tagja a lévai Kersék János, akinek szép és igaz melegséggel, szívvel megírt költeményeit az egész Felvidék olvassa. Munkái (Csitri dalok stb.) mélyek, igaz, érző, magyar lélekre vallanak. Vannak nála tehetségesebb, izmosabb erők, de gyöngéd, finom érzésben Kersék Jánost senki sem múlja felül.

Támás Lajos a legfiatalabb poéták közé tartozik, de versei kétségtelenül nagy erőről tanuskodnak. László Angela, ki a „Tavaszi“-ban mutatkozott be, szintén megnyerő költő, versei kedvesek.

Az „Új Auróra“ írógárdájához tartoznak még: Simon Mihály, Knapp Vince, Páll Miklós, Telek A. Sándor. Mindnyájan most indultak el a költészet útján és szorgalommal, igyekezettel dolgoznak a magyarság szellemi javaiért.

Ezeknek a poétáknak legnagyobb része fiatal, életerős tehetség. Hibáik, fogyatkozásaik mindenestre vannak, talán az összehasonlítást sem állanak ki az anyaország, vagy Erdély költőivel munkájuk, mindamellett dicséretet és elismerést érdemel: az elnyomott és fenyegetett magyar öntudatnak ők az ébrentartói a Felvidéken.

A prózaírodalom még fejletlenebb, mint a költészet. Van néhány elismert tehetség, egy-két kiváló novellista, de a fejlődés csak lassan indul meg; itt is az „Új Auróra“ a vezető.

Jankovics Marcellt mondhatjuk talán a legjobb, legismertebb novellistának a Felvidéken. A „Tavaszi“ és egyéb lapok hasábjain igen sok értékes dolga jelent meg. (Álmatlan éjt-

szakák.) Stílusa friss, élvezetes és magyaros. Elismert jó író Vajda Ernő, kinek novelláit, elbeszéléseit szelvében-hosszában olvassák. Szerkesztette Pozsonyban a „Revü“-t is. Holly Jenő szintén ismert író, elbeszéléseit szívesen olvassa a magyar közönség. Élénk feltűnést keltettek Jaczkó Olga elbeszélései, melyek írójuk izmos tehetségéről tanuskodnak. A pozsonyi Toldy-Kör 1922. évi novellapályázatán a díjat — Esterházy gróf díját — Kopesányi Gyula nyerte el „Zobor alján“ c. novellájával. Kedvelt elbeszélők még: Rajesányi Gyula, Bauer Ferenc, Aixinger László, Sziklay Ferenc.

A dráma terén nincsen termelés. Két népszínmű-pályázat sikerrel járt ugyan (Tichy Lajos: Zsuzsika rózsája, — Katóka örmesterné), de igazi, értékes drámaírói nincsenek jelenleg a Felvidéknek. Megemlíthetjük Kersék János két kedves kis játékát: a „Büvös kút“-at és a „Lázadó babák“-at.

Az irodalmi körök közül (Kazinczy-Társaság, Kassa; Jókai-Kör, Komárom; Toldy-Kör, Pozsony) a pozsonyi Toldy-kör fejt ki legnagyobb tevékenységet. Pályázatok hirdetésével igyekeznek új erőket belevonni a felvidéki magyar írói életbe, irodalmi előadások és ünnepségek tartásával ünnepli meg költészetünk nagyjainak évfordulóját.

A Pozsonyban rendezett hatalmas arányú Petőfi-ünnepségek egyesítették az egész Felvidék magyarságát. Január havában büszke örömmel ünnepelték Madách Imre évfordulóját, hiszen az alsó-sztrégovai költő a Felvidék szülőtte volt!

Ölvedi László.

A német regény a világháború után. A háború utáni regénytermelés nagy kaoszából nem bontakozott ki még egyetlen egy nagyvonalú egyéniség sem, aki új irányt szabott volna a német regényirodalom fejlődésének. A nagy háború messze földrészekre való kiterjedtségével és az azt követő összeomlás ezerszínű problémáival rengeteg, soha nem sejtett élménygazdagodást jelent ugyan, de az élmények még sokkal frissebbek, a problémák sokkal bonyolultabbak, mintsem hogy hatásuk már most jelentékenyen érezhetővé válnék. Mégis tagadhatatlan, hogy bizonyos elhajlások mutatkoznak a

háborúelőtti regénytől, melyeknek oka egyrészt a közönség megváltozott ízlésében, másrészt az ifjú regényíró-generáció újszerű törekvéseiben keresendő.

A közönség betege a mai időknek: soha nem fáj még annyira az élet, mint most, soha nem nyújtott olyan kevés örömet, mint most. Ez a kor nem kedvez a Zola-féle naturalizmusnak, nem a D'Annunzio-féle lélek-analízisnek, de még az egészséges realizmusnak sem. Pedig ezek voltak a német regényirodalomnak (mely ritkán dicsekedhetett önmálló kezdeményezéssel) háborúelőtti főbb irányai. A mai olvasóközönség menekülni akar az élettől és szimptomatikus jelenség, hogy újra divatosá válnak a romantikusok, leginkább pedig E. Th. A. Hoffmann. Halálának tavalyi százéves fordulója nem egyszerű évszám-ünneplés volt, hanem szellemének valóságos újjáéledését jelentette. A titokzatos, a borzalmat, a metafizikait hajszolja a mai ember fáradt idegzete s ez tette Hans Heinz Ewers-t a legnépszerűbb német regényíróvá (egyik kritikus megkoekázta azt a kijelentést, hogy Ewers a legnagyobb regényíró, mert művei — eddig még soha utól nem ért példányszámban kelnek el!). Ewers Hofmannon kívül Edgar Allan Poehez járt iskolába és kétségtelen virtuóztatással egyesíti szenzációt hajhászó műveiben a nyers naturalizmust a szimbolizmussal. Regényei egy beteg kor számára íródtak s aligha fogják azt túlélni.

A Spielhagen-Sudermann-féle szociális regényeknek nem akadt folytatása. A nép, a tömeg, amelynek felszabadítását ezek az egykor annyira népszerű irányregények célozták, uralomra került, de a hozzá fűzött várakozásokat nem tudta valóra váltani: a szociális nyomor nagyobb, mint valaha volt, a társadalmi problémák pedig megoldás helyett még bonyolultabbakká váltak. A tömeg továbbra is ösztönei után indul és a népfelvilágosítás (elég a német Volkshochschule-k teljes esődjére utalni) kudarcot vallott. A sok céltalan és végzetes kísérletezés után most fásult kiábrándulás üli meg a lelkeket s ez szinte drámai erővel jut Franz Herwig regényében („St. Sebastian in Wedding“) kifejezésre. Egy ifjú szerzetes elhagyja nyugal-

mas kolostorát és eltelve a szenvedésemberiség iránti szeretettől, Berlin legnagyobbosabb munkásnegyedében, Weddingben beáll a munkások közé munkásnak. Hiszi, hogy nem papirosreformok, hanem szeretetet sugárzó, a nyomorban is fentkölt emberi élet hoznak megváltást az emberi társadalomnak. Végre is a munkások, akikkel megosztja utolsó filléréit, akikért többször kockára teszi életét, halálra kövezik. Bármennyire is Fogazzaro „Il Santo“-jára emlékeztessen ez a regény, mégis teljesen a mi napjaink hangulatát tükrözteti, amikor az ideális, nem demagóg munkászévrőrk tragédiáját rajzolja.

A mában való csalódás kiütözik Hermann Sudermann most megjelent könyvéből: a „Bilderbuch meiner Jugend“-ból is. A még mindig sokat olvasott író, aki életpályáját a szociáldemokraták táborában kezdte meg, keserűen látja elveinek „győzelmét“ és visszamenekül ifjúkorába. G. Hauptmann egy helyen azt mondja: „Die Jugend legt die Fundamente aller unserer künftigen Werke in unseren Geist“. Mintha Sudermann visszaemlékezése ennek a mondásnak igazolása volna: sorban elvonulnak előttünk regényalakjainak élő képmásai, ráismerünk Frau Sorge-ra anyjában, a „Katzensteg“ szereplőire barátaiban, sőt megkísérli „Das hohe Lied“ erotikáját is igazolni saját élményeivel. Az erotika általában nagy szerepet játszik e könyvben is és ifjúkori élményeinek leplezetlen feltárása emelylehetően hat. Diszharmonikus munka: a hatvanöt éves író felülemelkedő megértés helyett gúnnyal tekint vissza ifjú-magára, és szinte gyönyörűséggel dicsekszik el ifjúkori botlásaival. Csak (még élt) anyjának alakja áll előtte felmagasztosulva, fiú szeretettől körülrajongva.

Elmúlt korok felelevenítése jellemző sajátysága a mai német regényirodalomnak s a történelmi regények sosem voltak annyira divatban, mint most. Clara Viebig, akinek alakja messze kimagaslik a hatalmasan megnövekedett írónői gárdából, csak nemrég adta ki legújabb történelmi regényét: „Unter dem Freiheitsbaum“ címmel. Cselekménye az írónő forrón szeretett szülőföldjén, a Rajna-mellékén játszódik, a XVIII. században, a francia forra-

dalom idejében. A helyszín aktuális jelentőséget is biztosít a regénynek, amelyet legutóbb Hans *Janson* is igekevert kiaknázni „*Rhein-Not*” című regényében. A francia sansculotte-ok pusztítva járnak végig a német földet, akárcsak most a fekete csapatok. Persze Clara Viebig művésze az aktualitáson túlmenő értéket biztosít nagy tetszéssel fogadott regényének.

Kétségtelenül a mától való menekülni akarás szüli az utóbbi időben tömegesen megjelenő irodalmi, biografikus regényeket is. Nagy egyéni ségeknek életrajza mindenkor fel emelő olvasmány, különösen művészek, írók, költők életrajzáé, akik sokkal intenzívebben élnek az életet, mint a hétköznapi emberek, akiknek lelkében egész koruk visszatükröződik. Ma, amikor az emberi lelkek tehetetlenül küzdenek a rájuk zúduló életproblémákkal, amikor lassú, nagy változások érlelődnek, kétszeresen tanulságos beletemetkezni elmúlt nagyok élettörténetébe és felismerni, hogy a leglényegesebb, legdöntőbb emberi problémák örökké változatlanok. A termelés az utóbbi négy évben (1919—1922) e téren oly nagy, hogy kénytelenek vagyunk egyszerű felsorolásra szorítkozni, csak a leglényegesebbeket kiemelve. Az osztrák Egid Filek E. Th. A. Hoffmannak emelt emléket („*Der schwarze Strich*”), Goethéről Clara Höfer ír („*Goethe's Ehe*”), hű felolvasójáról Arnold Zweig („*Der Gehilfe*”). Julius Berstl Bürgert választja regénye hőségének („*Überall Molly und Liebe*”), Bruno Willes pedig Hölderlint („*Hölderlin und seine heimliche Maid*”). Wagnerről egy hatalmas regény jelenik meg Zdenko v. Kraft tollából, s végéig Adam Müller-Gutenbrunn, a bansági svábságnak magyargyűlölő írója, hatyúdalaként megírja Lenau életregényét két részben. (I. *Sein Vaterhaus*. II. *Dämonische Jahre*.) — Mindezen regényekben a hősök kilépnek az irodalomtörténet adta elvont kereteikből, hús és vér alakokká válnak, emberekké, nagy erényekkel és nagy hibákkal, közelükbe férközünk és megértjük őket. Persze ritkán sikerül az íróknak valóban művészt adniok és nem mindig tudnak megbirkózni az alakítás megkötött ségével.

Eduard *Stucken*, zenei nyelvű drá-

mák ismert szerzője „*Die weissen Götter*” című négykötetes regényében az aztékok földjére vezet bennünket és két kultúra összecsapását mutatja be, mely a fehér faj győzelmével végződik. A kalandos regények, akárcsak a harmincéves háború után, ismét virágkorukat élik, de *Stucken* fantasztikus műve szimbolikus mélységével dícséretes kivételt jelent.

Kevés író mer hozzányúlni a ma problémáihoz. Így Wilhelm *Hegeler*, aki hosszú ideig visszavonultan élt, most megjelent „*Der verschüttete Mensch*” című regényében a háború utáni viszonyokat rajzolja, de a legégetőbb kérdésekre nem tud feleletet adni. Walter *Bloem* a zsidókérdést kívánja megoldani egy terjedős regény („*Brüderlichkeit*”) keretében, kevés sikerrel. Thomas *Mann* regény helyett politikai írásokban (Politische Bekenntnisse eines Unpolitischen); „*Die deutsche Republik*”) foglal állást a mai helyzettel szemben, múltó szenzációt aratva.

Közben pedig egy új generáció kezd szót kérni, melynek sok a mondanivalója, de még nem találta meg sajátos kifejezési formáját. A világháború megakasztotta fejlődésében, pedig a regényírás hosszú élményérlelést követel. Hisszük, hogy hamarosan megküzdi a formai nehézségekkel és megteremti az új kor új regényét.

(Berlin.)

Farkas Gyula.

A mai olasz irodalom. Ha a modern olasz irodalomról esik szó, közönségünknek bizonyára mindenekelőtt egy költő és egy művészi irány jut eszébe: D'Annunzio és a futurizmus. Nagyon különböző értelemben, de mindakettő a múlté. D'Annunzio kész egyéniség. Alig várható már tőle, hogy egy fejledező új világnézet vagy érzésmód kifejezést találjon lantján. A futurizmus halott. A művészetből minden gondolati elemet ki akart kapcsolni, a tiszta érzést, a hamisítatlan emlékképet a nyelv logikumától be nem moeskoltan akarta elénk vetíteni értelmetlen szótágok, tipográfiai különbségek, matematikai jelek segítségével. A *Dinamo* számaait meg a „*Bif* § 2 + 18”-okat ma már senki komolyan nem veszi.

D'Annunzio a múlté, mert a „mester” megszólítás jár neki, a koravén futurizmus csődöt mondott, mert el-